

Η μυκηναϊκή ασπίδα του Έκτορα

N. Λυγερός Β. Τσατσαμπά

Εξετάζοντας αποκλειστικά φιλολογικά τις κλασικές τραγωδίες, δεν συνειδητοποιούμε ότι εμπεριέχουν αρχαιολογικά λάθη λόγω της έλλειψης γνώσεων για τον μυκηναϊκό πολιτισμό. Σε προηγούμενο άρθρο εξετάσαμε την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή. Τώρα, ο σκοπός μας είναι η ανάλυση των *Τρωάδων* του Ευριπίδη σχετικά με την ασπίδα του Έκτορα. Στο κείμενο βρίσκουμε τις εκφράσεις:

Ἄμφιτορον ἄσπιδ' Ἐκτορος

Χαλκόνωτον ἰτέαν.

θέσθ' ἀμφίτορον ἀσπίδ' Ἐκτορος πέδω,

Τὸν παῖδα τόνδ' ἔκτειναν Ἀργεῖοί ποτε
δείσαντες; — αἰσχρὸν τοῦπίγραμμά γ' Ἑλλάδι.
ἀλλ' οὐκ πατρῶων οὐδ' ἀλλοτρίων ἔξεις ὄμως
ἐν ταφῇ χαλκόνωτον ἰτέαν.
ὦ καλλίπηχον Ἐκτορος βραχίονα
σφύουσ', ἄριστον φύλακ' ἀπώλεσας σέθεν.
ὡς ἤδ' ἐν πόρπακι σῶ κεῖται τύπος
ἴτυός τ' ἐν εὐτόρνοισι περιδρόμοις ἰδρῶς,
ὃν ἐκ μετώπου πολλάκις πόνους ἔχων
ἔσταζεν Ἐκτωρ προστιθεὶς γενειάδι.

Με μια απλοϊκή προσέγγιση, έχουμε την εντύπωση ότι οι ασπίδες εκείνης της εποχής είναι στρογγυλές και χάλκινες. Ας εξετάσουμε όμως και τα αρχαιολογικά δεδομένα. Η ασπίδα κοίλη εμφανίζεται τον έβδομο αιώνα π.Χ. Είναι μια ασπίδα στρογγυλή με διάμετρο από 90 εκατοστά έως ένα μέτρο. Αυτή η ασπίδα είναι άγνωστη στο μυκηναϊκό πολιτισμό. Για να κατανοήσουμε καλύτερα το πλαίσιο της εξέλιξης της ασπίδας πρέπει πρώτα να εξετάσουμε τον μυκηναϊκό πολιτισμό. Εκείνη την εποχή υπήρχε μόνο η ασπίδα με σχήμα 8

Ο σκελετός της ασπίδας είναι ξύλινος και πάνω του εφαρμόζονταν δέρματα βοδιού. Διότι το δέρμα όταν είναι τεντωμένο και στεγνό έχει την ιδιότητα να μην διαπερνάται εύκολα από τα βέλη. Αυτή η ασπίδα κρεμόταν από τον ώμο κι άφηνε ελεύθερα τα δύο χέρια. Η εξέλιξη αυτής της ασπίδας εμφανίζεται για πρώτη φορά στην μυκηναϊκή εποχή. Αποτελείται από τα ίδια υλικά αλλά είναι μεγάλων διαστάσεων του μεγέθους ενός ανθρώπου με ορθογώνιο σχήμα, ελάχιστα στρογγυλή στο πάνω μέρος της και κυρτή στον κάθετο άξονά της. Μπορούσε να έχει έως 7 δέρματα και κάποτε ενισχυμένη με μία μπρούντζινη πλάκα.

Η απόδειξη της έλλειψης γνώσης εκ μέρους του Ευριπίδη έρχεται από ένα άλλο στοιχείο. Στο προηγούμενο απόσπασμα έχουμε:

Ω καλλίπηχον Έκτορος βραχίονα

ὦ καλλίτηχον Έκτορος βραχίονα

Αυτή η έκφραση έχει νόημα με κλασική ασπίδα, η οποία είχε την καινοτομία της λαβής του επέτρεπε μια εύχρηστη προσέγγιση όχι μόνον του προβλήματος της άμυνας - η φύση της ασπίδας - αλλά και της επίθεσης. Ένα άλλο πρόβλημα επιλογής εμφανίζεται με τον επόμενο στίχο:

Ίτυός τ' ἐν εὐτόρνοισι περιδρόμοις ἰδρώς,

ἴτυός τ' ἐν εὐτόρνοισι περιδρόμοις ἰδρώς,

Η αναφορά στον ιδρώτα δεν φαίνεται προβληματική από μόνη της, αλλά σε συνδυασμό με το μεθεπόμενο στίχο προκαλεί πρόβλημα ανάγνωσης:

ἔσταζεν Έκτωρ προστεθείς γενειάδι.

ἔσταζεν Έκτωρ προστιθείς γενειάδι.

Αυτή η στάση είναι προβληματική με κλασική ασπίδα της εποχής του Ευριπίδη, λόγω μεγέθους, ενώ θα ήταν φυσιολογική με μια μυκηναϊκή ασπίδα, η οποία έχει το ύψους ενός ανθρώπου. Κατά συνέπεια η απλοϊκή προσέγγιση της άμεσης μετάφρασης, δίχως τον αρχαιολογικό έλεγχο δημιουργεί προβλήματα όχι μόνον ερμηνείας, αλλά και πληροφόρησης.

Τελικά η μετάφραση της λέξης *ἁμφίτορνον* επιτρέπει την ύπαρξη μίας τοπικής διόρθωσης όσον αφορά στο γνωστικό αντικείμενο.